

volt a felesége. Érdekes megállapítása Géfinnek, hogy költőnk nem volt beneficiatusa a rohonci alapítványi helynek; közli Faludinak a tarcsai fürdőnél írt sorait. Egy kiadatlan Faludi-level is gazdagabbá teszi a füzetet, (Faluditól kevés levél maradt ránk) és Faludi alkotásainak rövid ismertetésére is kitér. A két iskola-dramát Géfin is, miként e sorok írója, Rómából keltezi. Kár, hogy a derék füzet Faludinak a *Demonstratió*ban volt szerepe mellett a Wagner *Phraseológiájában* végzett munkáját nem említi. — Géfin Gyulának hálásak vagyunk végzett kutatásaiért. Jó volna, ha a körmendi levéltárból végképen tisztázná Faludi atyjának lakóhelyeit.

GÁLOS REZSŐ.

Berzsenyi Dániel prózai munkái. Kiadta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Merényi Oszkár. Kaposvár, 1941. 340 l. 8°.

Merényi Oszkár fáradhatatlanul, szorgalommal folytatja Berzsenyi műveinek kiadását. A Magyar Tudományos Akadémia, herceg Esterházy Pál és a Berzsenyi-család támogatták jelen kötetének közreadásában. A Döbrentei- és Toldy-féle kiadások után valóban hasznos vállalkozás volt Berzsenyi prózai munkáinak kritikai kiadása. Ezeknek a prózai munkáknak (Észrevételek Kölcsey Recenziójára, A vers-formákról, Kritikai levelek, Bírálatok, A kritikáról, Poetai Harmonistika, A mezei szorgalom némi akadályairól, végül a függelékben közölt néhány kisebb darab és változat) nagy része gyakran idézett és ismert darab, így együtt, Merényi kiadásában pedig nélkülözhetetlen eszköze lesz a további, Berzsenyivel foglalkozó kutatásoknak. A költő prózai munkáit méltató bevezetés után kiadástörténeti megjegyzések következnek, majd a Berzsenyi-szövegek, végül az ezekhez fűződő magyarázó jegyzetek. Úgy véljük, hogy a különálló bevezetés ilyen formában célját tévesztette: inkább a minden darabhoz fűződő jegyzetekbe vontuk volna — természetesen rövidebben és csak a lényegesre szorítkozva — a bevezetés anyagát: a Berzsenyi-prózára vonatkozó tudnivalókat. Így áttekinthető, egységes és mindenesetre teljes lett volna az egyes prózai darabokra vonatkozó ismeretünk. Különben is: a kritikai kiadásban első sorban a szöveg a fontos, másodsorban pedig a szöveghez fűződő filológiai, eszmeitörténeti stb. problémák. A széleskörű méltatás nem a kiadó kötelessége, a bevezetés elegendő, ha a kiadások történetére s a kiadás elveire tartozó kérdéseket öleli fel. Merényi bevezetését ilyen módon részben feleslegesnek, részben nem szervesen odaillőnek érezzük; máskor nem éppen jellemző megállapítások („Lélekörvénylés van itt, nem lágyan csillogó mélységek”) között kell megkeresnünk a pozitív tudnivalókat. A szövegek közreadásában — helyesen — az a vezető elve, hogy lehetőleg a Berzsenyi-megállapította fogalmazást adja, szemben Döb-

rentei önkényes szövegközlésével. Jegyzeteiben gazdag anyagot dolgoz fel; látszik, hogy szereti tárgyát és elmerült benne. Természetesen — mint minden hasonló szövegmagyarázatban — az olvasó nem egy problémát, nevet, adatot szeretne még feldolgozva látni — de a teljesség itt csaknem elérhetetlen feladat. Mindent összevéve Merényi érdemes munkát végzett s a magyar irodalomtörténet, mely a mult század végén olyan szép eredménnyel megindult kritikai kiadásokat az utóbbi évtizedekben anynyira sajnálatosan nélkülözi, hálás lehet a Berzsényi-szövegek lelkes kiadójának.

HARASZTHY GYULA.

Barta János: Madách Imre, (Magyar írók. Szerk.: Eckhardt Sándor) Budapest, 1942. 8-r. 187 l.

Barta János megoldott sarukkal közeledik Madáchhoz. A nagy magyar magányos művét önmagából talán nem is tudnók megérteni, ha a szerző őt nem mint a kései romantikának szinte egyetlen magyar képviselőjét mutatná be. Végigvezet minket a sztregovai remete életútján, de a külső fejlődésből csak annyit sejtet, amennyi az életmű, a Tragédia megértéséhez feltétlenül szükséges. Madách liberális és romantikus volt. Ez látszólag el-
lentetés, amint ellentét a tűz és víz, a hideg és meleg, az ábránd és a valóság. De csak látszólag! Mert mélyebbre tekintve mindkettő harcot jelent, sőt még az ellenfelek is azonosak: „a feudális csökevények, a rendiség, a kiváltságok, a klerikalizmus,” — egy-
szóval mindkettő küzdelem az egyéni szabadság korlátjai ellen.

Érzékeny lélekkel veszi a szerző észre, hogy Madách egész élete folyamán kívülről, a sorstól várta tettei, művei igazolását. Ez azonban nem Petőfi robusztus sorskihívása volt, hanem egy aszthenikus, testben, lélekben és önbecsülésben gyenge ember csodavárása. Mivel pedig az élet sokáig adósa maradt, gögös, arisztokratikus magabazárkózása lassankint titanizmussá fejlődött. Ez a titánkodás, a csekélyebbrendűségnek kinzó, gyötrő érzése állítja szembe azokkal, akiknek kegyére pedig legjobban vágyott: a növel és a tömeggel. Ifjúkori drámáinak byroni világfájdalmát a társadalmilag és szellemileg egyenrangú növel szemben érzett szinte leküzdhetetlen gátlásai és ennek megfelelően a nő részéről jelentkező lenézés, valamint a tömeg részéről méltatlannak érzett mellőzése okozták. Pedig hatalmasan feszítik belülről a jellemző romantikus érzelmek, a barátság és a szerelem. Az elsőt hamar megtalálta, a másodíknak végleges alanya sem váratott magára soká, hogy azután boldogsága és végzete legyen. Élete tragédiája az volt, hogy sóvárgását, akkor még álig érintett hamvas ideáлизmusát nem méltóra pazarolta: de mi ennek az elfecsérelt érzelmkomplexumnak köszönhetjük *Az ember tragé-*